

ní fázi, přinášejí společností finanční ztráty. Srovnatelné je vynaložení prostředků na znovuzapojení se při návratu z mateřské dovolené. Za dobu nepřítomnosti se totiž často změny pracovní podmínky, technické vybavení i samotné produkty.

V rámci prorodinných opatření mohou tak zaměstnanci získávat a aktualizovat informace již v průběhu rodičovské dovolené a před opětovným nástupem do pracovního procesu. Jde o informace týkající se například změn v legislativě nebo směrnicích podniku, nejrozličnějších modelů pracovní doby během rodičovské dovolené i po ní nebo externí formy opatrování dětí. Některé firmy využívají zaměstnance na rodičovské dovolené jako výpomoc v době dovolených

nebo při absenci jiných zaměstnanců. Téměř všechny ženy oceňují a považují za přínosné možnosti na zvýšení kvalifikace již v průběhu mateřské dovolené.

Pro rodiče pečující o malé děti má značný význam flexibilní pracovní doba. Existuje celá řada možností od zkrácené nebo klouzavé pracovní doby až po autonomní rozplánování časového rozvrhu. Další oblíbenou formou je distanční práce, kterou zaměstnanci vykonávají obvykle doma a za pomoci výpočetní techniky. Tato forma ještě zvyšuje atraktivitu flexibilní pracovní doby, protože šetří čas s přípravou a cestou do práce. Kromě toho neklade překážky časovému režimu dětí a nevyžaduje jeho úpravu.

FEMINISTICKÉ VÝTVARNÉ UMĚNÍ: OD LOKÁLNÍHO KE GLOBÁLNÍMU PROTESTU / MAREK HRUBEC

Přestože je feministické výtvarné umění oceňováno již po dlouhá desetiletí, teprve nyní se začíná reflektovat jeho výjimečné postavení a zásadní vliv. Dvě výstavy, které donedávna paralelně probíhaly na západním a východním pobřeží USA (v Los Angeles a New Yorku), se dokonce ve svém volném provázání pokusily doložit tezi, že v retrospektivním pohledu a v mezinárodním či nadnárodním měřítku lze feministické umění považovat za nejvlivnější umělecké hnutí od druhé světové války do současnosti.

V Muzeu současného umění v Los Angeles byla za pomoci mnoha osobností a organizací uspořádána výstava *Wack! Art and the Feminist Revolution*, která se reprezentativním způsobem pokusila zmapovat feministické výtvarné umění od 60. do 70. let, s určitým přesahem do dalšího desetiletí. Je třeba uvést, že některá z vystavených děl sice přímo jako feministická původně pojímána nebyla, nicméně dnešní retrospektivní hledisko jejich zařazení do expozice zcela ospravedlňuje.

Název výstavy vystihuje tehdejší atmosféru, v níž tvorba většiny děl probíhala. Odráží odhodlání umělekyní v době nástupu druhé vlny feministického hnutí, jež se vyznačovala

výrazným sociálním a politickým protestem. Feministické umělkyně revoltovaly proti zneuznání a usilovaly o posílení významu žen ve společnosti a politice, a to rovněž v kontextu dalších sporů provázaných zejména s třídními a rasovými otázkami.

Výstava přiblížila díla více než sto dvaceti autorek: malířek, filmařek, spisovatelek, aktivistek a dalších tvůrčích osobností. Při tomto počtu autorek expozice pochopitelně zahrnovala mnohé druhy aktivit, jež se někdy prolínaly, zatímco jindy jen souběžně koexistovaly. Vstupnímu prostoru galerie dominovalo značně rozměrné dílo *Abakan Red*, jež utkala Magdalena Abakanowicz. Vkusným způsobem naznačené tvary a jeho barva přítomná již v názvu díla nikoli náhodou připomínají ženské přirození. Rozměr a hrubá struktura pak odkazují na význam problémů, jimž musejí ženy čelit.

Jednotlivé sekce výstavy se zaměřily na různá témata: genderové performance, tělesná traumata, veřejné projevy, rodinné příběhy, autofotografii, ženskou citlivost, kolektivní impulsy, sociální sochařství, práci, vědění jako moc,

textu České republiky, v něm seznámily posluchače se současným stavem migrace v České republice a nastínily trendy jejího vývoje. Autorky ale především poukázaly na některé problémy spojené s kvalitou dat o migraci, zejména na jejich nedostupnost a neúplnost. Poslední příspěvek uzavírající první přednáškový blok Sociální distance – vnímání diferencí v české společnosti představil kolektiv autorů Marta Kolářová, Kateřina Vojtíšková a Jiří Šafr. Autoři seznámili s prvními výsledky výzkumu mapujícího stratifikační prostor. Klíčovou dimenzí v jejich analýze je percepce sociálních nerovností, tuto dimenzi ale pojímají ve své studii z hlediska subjektivního hodnocení a pojmenovávají skupiny, které jsou vnímány jako symbolicky společensky exkludované.

Odpolední příspěvky byly věnovány sociologii politiky. Nejzajímavější příspěvek v tomto bloku přednesl Lukáš Linek, který se věnoval vztahům mezi voličskými postoji, poukázal zejména na velkou míru nekonzistentnosti v postojích a zabýval se faktory, které tuto nekonzistentnost ovlivňují. Pondělní konferenční den byl ukončen prezentací posterů, které byly krátce představeny jednotlivými autory a autorkami.

Poslední panel se zabýval problematikou rozvoje a utváření regionů. Příspěvky české části otevřel Michal Illner prezentací, ve které se zabýval regionalizací České republiky a hodnocením úspěšnosti tohoto procesu. Autor nejdříve připomenul historický vývoj regionálního členění českých zemí a poté se detailněji věnoval podmínkám vzniku nového krajského členění a procesu jeho postupné legitimizace. V dalším příspěvku Věra Patočková seznámila účastníky s dosavadními výsledky části rozsáhlejší studie zabývající se hodnocením výkonů krajských úřadů. Ve svém příspěvku se autorka zaměřila na výsledky studie mapující kvalitu komunikace krajů České republiky a představila hodnocení internetových stránek jednotlivých krajů a kvality poskytování informací. S příspěvkem Sociální sítě v politice regionálního rozvoje potom Jana Stachová uzavřela českou část bloku. Na základě analýzy sociálních sítí

utváření dějin umění a další. Rose English, Cindy Sherman a Dara Birnbaum zkoumaly sociální konstrukci genderových rolí a odhalovaly negativní stránku jejich působení na utváření identity. Nancy Spero upozorňovala na násilí páchané na ženách. Další autorky podrobily kritice také zneužívání Afroameričanek, původních amerických obyvatelek a žen v dalších částech světa: Indii nebo Brazílii. Jiné ve svých dílech zase ztvárňují motto „osobní je politické“.

Výstavě lze vytknout například esoteričnost některých, i když nemnoha děl, jež byly přístupné téměř jen kunsthistorické obci, neboť jejich význam někdy spočíval pouze v subtilních odkazech na jiná díla z dějin umění. Vzhledem k veřejným ambicím a širšímu cílovému publiku výstavy by si proto jednotlivé exponáty zasloužily výstižnější popisky. Nicméně více se lze dozvědět v rozsáhlé publikaci, jež byla u příležitosti výstavy vydána. Kniha, jež ve svém titulu nese název výstavy, přesahuje pojetí běžného katalogu a její editorky Cornelia H. Butler a Lisa Gabrielle Mark prostřednictvím vybraných esejů a obrazové dokumentace zdařile uvádějí do dané problematiky (MIT Press 2007, 512 stran). Jelikož nemohu na malém prostoru vyzvednout vše, omezím se pouze na sdělení, že výstava byla působivá především tím, jak po dílčích vkladech rozmanitých děl jednotlivých sekcí vytvořila pestrý, a přesto celistvý obraz se zřejmým sdělením.

Druhá výstava feministického výtvarného umění byla připravena v New Yorku. Při příležitosti otevření Centra pro feministické umění v Brooklynském muzeu byla v březnu zahájena výstava *Global Feminisms*, jež je první přehlídkou rozsáhlého spektra feministického umění v období od roku 1990 do současnosti. Slovo *globální* v názvu výstavy odkazuje jak na původ vystavujících osobností, které pocházejí z mnoha míst, tak na témata vystavovaných děl. Snahou je překročit západocentrické pojetí umění a nabídnout alternativní hlediska kritiky a interkulturní dialog. Výraz *feminismy* pak svým plurálem označuje jak různá feministická témata spojená s odlišnými teritoriální kontexty v globálním rámci, tak různé proudy feministického umění.

Kurátorky výstavy Maura Reilly z Brooklynského muzea a Linda Nochlin z New York University představily práce více než osmdesáti umělkyní z celého světa. Podobně jako v případě první uvedené výstavy zahrnuje tato expozice obrazy, fotografie, videa, sochy, performance a další druhy děl, která byla na této výstavě prezentována ve čtyřech tematických sekcích: životní cykly, emoce, identity a politika.

Ústřední místo výstavního prostoru zaujímá dílo Judy Chicago „The Dinner Party“, o němž už bylo немало řádků napsáno a mnohé na konferencích řečeno. Sice zde bylo nainstalováno ve stejné době jako výstava, nicméně formálně vzato k výstavě nepatří, neboť má tvořit stálou expozici. Nesporně však na sebe strhává hlavní pozornost. Jedná se o velký jídelní stůl prostřený pro mnoho stolovníků. Je jakýmsi pozváním ke konverzaci, prostorem pro diskusi či salonem. Idea dialogu nebo spíše polylogu se však netýká pouze interního posuzování díla. Jelikož je práce v samém středu výstavního prostoru, vztahuje se rovněž k ostatním exponátům v přilehlých galerijních prostorách. Z tohoto hlediska je pozoruhodné, že „The Dinner Party“ vyzvedává devět egyptských jmen, jež jsou významově provázána se staroegyptskými exponáty v sousední výstavní sekci. Jak upozorňují některé feministické recenzentky, dominance západního traktování dějin od starověkého Egypta, přes Řecko a Řím až k civilizačnímu vrcholu ve Washingtonu však prozrazuje poněkud západocentrický charakter díla. Když už chybí vzájemná provázanost s jinými civilizačními centry, nebylo snad možné alespoň odkázat na paralelní dějiny Číny, Indie nebo dalších regionů? Přestože výstava evidentně směřuje k interkulturnímu dialogu a představené umělkyně pocházejí z různých zemí, zdá se, že je stále na čem pracovat.

V případě návštěvy New Yorku má každý ještě příležitost vybraná díla sám shlédnout a zhodnotit, neboť výstava byla pro úspěch svým způsobem prodloužena. Čtyřicet vybraných děl je až do 3. února 2008 vystaveno pod názvem *Global Feminisms Remix*. Za vidění stojí například

aktérů regionálního rozvoje (instituce z veřejné, soukromé a neziskové sféry) ve vybraném regionu Jihozápadní Čechy zjišťovala souvislosti mezi hladinou sociálního kapitálu a dosahováním cílů regionálních politik. Jedním z hlavních zjištění zatím pokračující analýzy je, že veřejné instituce hrají dosud rozhodující roli, jak v regionální politice, tak i v implementaci strukturálních fondů.

Za slovenskou část s příspěvkem z regionální sociologie vystoupil s velmi zajímavým příspěvkem Specifika vývoje socio-prostorové situace Slovenska Peter Gajdoš. Ve své analýze podle různých socioekonomických charakteristik upozornil na nevyváženost vývoje regionů Slovenské republiky (zejména polarizace severozápadu oproti jihovýchodu Slovenska), ze kterého pramení důsledky na jejich rozvojové možnosti a kvalitu lidského potenciálu. Katarína Morvanská poté navázala analýzou stavu sídelní struktury v současnosti a predikcí budoucího vývoje obcí na Slovensku, která dle autorčiných výsledků bude probíhat především ve jménu procesů desurbanizace a suburbanizace.

Konference Slovensko–české sociologické dny byla příjemným setkáním pracovníků ústavů obou zemí. Široké spektrum přednesených příspěvků sice neumožnilo vytvořit jednotný závěr z konference, ale především představilo trendy ve výzkumných záměrech jednotlivých oddělení. Jednotlivé příspěvky prezentované na konferenci budou vydány v publikaci začátkem roku 2008.

velmi diskutované politické video „White House“, které vytvořila Lida Abdul z Afghánistánu. Autorka v něm natírá na bílo zříceniny rozbombardovaného Kábulu a symbolicky tak ukazuje způsob tamní politické transformace zahraničními silami.

Také u příležitosti této výstavy byla vydána kniha/katalog. Maura Reilly a Linda Nochlin připravily přehlednou publikaci *Global Feminisms: New Directions in Contemporary Art* (Merrell 2007, 304 stran), kterou lze rozhodně doporučit. Je z ní patrné, že výstava je zaměřena na feministické umění a nerozmlňuje se rozborů dalších tematických okruhů, ale že plné porozumění feministickému umění vyžaduje vědomí souvislostí, jež se týkají genderu, sociálního postavení, kulturního a interkulturního rámce, politické reprezentace atd. To lze ostatně říci o obou výstavách.

Srovnání feministického výtvarného umění různých časových období vede k předpokládanému konstatování, že většina děl zejména od 90. let dále již nedisponuje onou svěžestí a důraznou kritikou 70. let. To má jistě svůj důvod v tom, že v posledních desetiletích získaly ženy v západních zemích více příležitosti a rovnosti, a tudíž se vytvořily podmínky pro zmírnění kritiky. Porovnáme-li však dnešní situaci mnohých žen ve třetím světě se situací žen v západních zemích, vyznívá dokonce i západní kontext kritických

70. let téměř idylicky. Je tedy jen dobře, že současné feministické umění míří stále více ke kritické reflexi sociálních, kulturních a dalších napětí a konfliktů současného globalizovaného světa, které je třeba řešit.

Jak je z výše uvedeného zřejmé, lze říci, že obě výstavy jako celek poskytly i přes určitá omezení výjimečnou příležitost pro reflexi feministického výtvarného umění a jeho nepřehlédnutelného sociálního a politického rozměru. To ovšem také znamená, že feministické umění není opatrnické, že se neobává vyjadřovat také různá, veřejně víceméně tabuizovaná témata. Proto je raději doporučováno, aby návštěvy dětí do sedmnácti let – a tento okruh návštěvníků lze jistě podle potřeby rozšířit o mnohé příbuzné a známé – měly v zájmu zachování své mravní integrity doprovod, který by mohl být s patřičným vysvětlením vždy po ruce.

Wack! Art and the Feminist Revolution. The Geffen Contemporary at the Museum of Contemporary Art (MOCA), Los Angeles, 4. března – 16. července 2007.

Global Feminisms. Elizabeth A. Sackler Center for Feminist Art at Brooklyn Museum, New York, 23. března – 1. července 2007.

PODĚKOVÁNÍ

Redakce časopisu *Gender, rovné příležitosti, výzkum* děkuje za spolupráci recenzentkám a recenzentům, kteří se podíleli na hodnocení statí pro obě čísla osmého ročníku 2007.

Recenzentky a recenzenti pro rok 2007:

Mgr. Petra Binková; PhDr. Marie Čermáková; Mgr. Alice Červinková; Mgr. Radka Dudová, PhD.; Ing. Sylva Ettlerová; RNDr. Ludmila Fialová, CSc.; PhDr. Šárka Gjuričová; PhDr. Dana Hamplová, PhD.; Mgr. Hana Hašková; Mgr. Ema Hrešanová; Mgr. Jana Chaloupková; Mgr. Lucie Jarkovská; doc. PhDr. Zuzana Kiczková, PhD.; Mgr. Alena Křížková, PhD.; Mgr. Zuzana Kubišová; Mgr. Ondřej Lánský; Mgr. Marcela Linková; Dagmar Lorenz-Meyer, PhD.; PhDr. Hana Maříková; Mgr. Pavlína Míčová; PhDr. Dana Musilová, PhD.; Olga Nešporová; M.A. Libora Oates-Indruchová, PhD.; Mgr. Lukáš Sedláček; PhDr. Kamila Svobodová; PhDr. Jiřina Šiklová, CSc.; prof. Phil. Dr. Gerlinda Šmausová; Mgr. Hana Šlechtová, Mgr. Zuzana Uhde; Mgr. Marta Vohlídalová; PhDr. Lenka Zamykalová.